

Warszawa, dnia 13 lipca 2021 r.

Stanowisko

***Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych
dotyczące dopuszczalności ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową przez radcę
prawnego w stosunku do którego toczy się postępowanie wyjaśniające lub dyscyplinarne, a
ujawnienie tych informacji ma na celu obronę radcy prawnego przed stawianymi mu
zarzutami popełnienia przewinień dyscyplinarnych***

1. Przedmiot sprawy.

W dniu 7 czerwca 2021 roku do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych skierowany został wniosek pochodzący od radcy prawnego o dokonanie interpretacji przepisów ustawowych oraz Kodeksu Etyki Radcy Prawnego w zakresie dotyczącym możliwości ujawnienia przez radcę prawnego informacji objętych tajemnicą zawodową w sytuacji gdy niezbędne jest to do podjęcia przez niego obrony przed zarzutami popełnienia przewinień dyscyplinarnych.

Wnioskodawczyni wyjaśniła, że otrzymała od zastępcy rzecznika dyscyplinarnego jednej z OIRP pismo z prośbą o ustosunkowanie się przez nią do zarzutów stawianych jej w związku z wykonywaniem zawodu radcy prawnego, które to zarzuty zostały sformułowane w skardze pochodzącej od przeciwnika procesowego jej klienta. Zarzuty dotyczyły ewentualnego pomówienia skarżącej przez radcę prawnego.

Wątpliwość wnioskodawczyni dotyczyła możliwości powołania się w trakcie udzielania wyjaśnień rzecznikowi dyscyplinarnemu, czy to na wstępnym etapie badania sprawy, jak również w fazie po wydaniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów na okoliczności, o których radca prawny dowiedział się wykonując zawód, w sytuacji związania obowiązkiem dochowania tajemnicy zawodowej.

2. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska.

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie oparto się na następujących przepisach prawa i materiałach:

1. Ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2020r. poz. 75 z późn. zm.) – art. 3 ust. 3 – 5, art. 74¹;

2. Ustawa z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 Nr 88, poz. 553 t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1444) – art. 26 §1 – 5;
3. Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego – art. 9, art. 15 ust. 1 i ust. 2, art. 16;
4. T. Scheffler (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz. Wyd. 3, Warszawa 2021

3. Analiza zagadnienia.

3.1. Roztrząsanie problemu będącego przedmiotem złożonego wniosku należy poprzedzić konstatacją, iż wątpliwości w jaki sposób wytyczyć granicę między prawem radcy prawnego do obrony własnego interesu, a bezwzględnym obowiązkiem dochowania tajemnicy zawodowej radcy prawnego były już przedmiotem rozważań Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych – zwanej dalej Komisją, aczkolwiek wprost nie dotyczyły one obrony w przypadku ryzyka posądzenia o popełnienie deliktu dyscyplinarnego. W stanowisku z dnia 23 lutego 2017 roku sygn. SK-23.02.2017-2-TK Komisja uznała, iż *Kodeks Etyki [Radcy Prawnego] nie odnosi się wprost do kwestii zachowania tajemnicy zawodowej w sytuacji wszczęcia przez radcę prawnego postępowania, którego przedmiot dotyczy sporu związanego ze świadczoną pomocą prawną (w tym zwłaszcza sporu o zapłatę wynagrodzenia). Art 16 Kodeksu etyki przewiduje jednak zakaz wykorzystywania przez radcę prawnego informacji i dokumentów objętych tajemnicą zawodową również „w interesie własnym”. Jakkolwiek radca prawny ma możliwość dochodzenia przed sądem przeciwko swojemu klientowi roszczeń o wynagrodzenie za udzieloną pomoc prawną, w trakcie prowadzonego w tym przedmiocie postępowania radca prawny nie może ujawniać informacji objętych tajemnicą zawodową. Ujawnienie przez radcę prawnego, w toku wszczętego procesu sądowego, okoliczności objętych tajemnicą zawodową może zostać uznane za postępowanie sprzeczne z prawem oraz z zasadami etyki, a tym samym stanowić podstawę pociągnięcia radcy prawnego do odpowiedzialności dyscyplinarnej.* (opubl. <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2018/11/sk-23.02.2017-2-tk.pdf>) .

Choć niewątpliwie w wówczas analizowanym przypadku można było zidentyfikować interes radcy prawnego, który został naruszony przez jego klienta i z pewnością wymagał ochrony, to stanowisko Komisji jednoznacznie wskazywało na brak możliwości ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową, bez narażenia się na konsekwencje w postaci podjęcia postępowania dyscyplinarnego.

Wydaje się, że ocena aktualnie przedstawionego zagadnienia powstałego na styku dwóch niezwykle istotnych fundamentów zawodu radcy prawnego jakim jest obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej z jednej strony, a z drugiej możliwość poddania oceny sposobu wykonywania tego zawodu w drodze postępowania dyscyplinarnego, wymaga nieco szerszego spojrzenia na problem.

W piśmiennictwie ugruntowany jest pogląd, że *zobowiązanie radcy prawnego do zachowania tajemnicy zawodowej oraz odpowiedzialność dyscyplinarna z tytułu niedochowania tego obowiązku stanowią jeden z fundamentów wykonywania zawodu. Jednoznaczne umiejscowienie w ustawie o radcach prawnych w art. 3 ust. 3 obowiązku zachowania przez radcę prawnego w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej, powoduje, że nie ma najmniejszej wątpliwości, że zawód radcy prawnego jest zawodem zaufania publicznego, o którym mowa w art. 17 Konstytucji RP. Obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej umiejscowionego w art. 3 ust. 3–6 RadPrU nie można oddzielić od celu, dla którego zawód radcy prawnego został powołany, określonego w art. 2 RadPrU – "Pomoc prawna świadczona przez radcę prawnego ma na celu ochronę prawną interesów podmiotów, na których rzecz jest wykonywana"* (cyt. za: Leszek Korczak [w:] T. Scheffler (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz. Wyd. 3, Warszawa 2021 – komentarz do art. 15 teza 1).

Nie ulega wątpliwości, iż w świetle treści przepisów art. 3 ust. 3 - 5 ustawy o radcach prawnych radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej, przy czym obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie zaś radca prawny nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.

Wzmocnieniem tej regulacji są przepisy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego zawarte w Rozdziale 2, a w szczególności w art. 15 i 16, które w zasadzie nie przewidują *expressis verbis* wyjątków pozwalających na jakiegokolwiek odstępstwo od obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej. Z kolei pogwałcenie tego zobowiązania naraża na odpowiedzialność dyscyplinarną.

3.2. Istota przedstawionego zagadnienia sprowadza się do oceny na ile i czy w ogóle radca prawny, odpierający zarzuty zachowania niegodnego lub sprzecznego z zasadami etyki, może wykorzystać dokumenty lub informacje, które pozyskał w związku ze świadczeniem pomocy prawnej, w celu wykazania bezpodstawności stawianych mu zarzutów.

Z przekazanego Komisji wniosku można wynieść, że Wnioskodawczyni nie ma wątpliwości co do tego, że zarówno pisma procesowe, protokoły rozpraw, informacje pozyskane od klienta są objęte tajemnicą zawodową i co do zasady nie mogą być ujawnione przez radcę

prawnego. Taka konkluzja – nad wyraz słuszna – stanowi właściwą interpretację art. 16 KERP, zgodnie z którym dochowanie tajemnicy zawodowej obejmuje nie tylko zakaz ujawniania informacji i dokumentów, o których mowa w art. 15, ale również zakaz skorzystania z nich w interesie własnym lub innej osoby, chyba że przepisy prawa lub Kodeksu stanowią inaczej. *Przepisy ustawy o radcach prawnych (poza art. 22¹) ani Kodeks Etyki Radcy Prawnego nie przewidują – poza sytuacjami uregulowanymi w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz wyjątkami zawartymi w art. 180 § 2 KPK, ustawie o ochronie konsumentów i konkurencji i ustawie o sejmowej komisji śledczej – innymi zwolnieniami od zachowania tajemnicy zawodowej.* (cyt. za: Leszek Korczak [w:] T. Scheffler (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz. Wyd. 3, Warszawa 2021 – komentarz do art. 15 teza 11).

Choć bezspornym jest, że zwolnieniem z obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej nie jest objęte postępowanie dyscyplinarne prowadzone w trybie przepisów ustawy o radcach prawnych, to nie sposób nie dostrzec, iż w znakomitej większości przypadków radcowie prawni, związani tajemnicą zawodową, mogą zostać pozbawieni możliwości obrony swoich praw i wykazania, że swoim postępowaniem nie uchybili ani przepisom prawa, ani zasadom etyki. Wszystkie bowiem czynności jakie wykonują, świadcząc pomoc prawną oraz dokumenty które tworzą, bądź pozyskują, objęte są obowiązkiem nieujawniania wobec osób innych aniżeli ich klienci. Bezwzględny obowiązek zachowania reżimu tajemnicy zawodowej sprawia, że często możliwość skutecznego odparcia zarzutów dyscyplinarnych jest w zasadzie iluzoryczna. Skarżący – nie będący radcą prawnym – posiada nieskrępowaną możliwość przedstawiania dowodów – często także wybiórczo - mających potwierdzać niewłaściwe postępowanie radcy prawnego, natomiast posądzony o nieetyczny czyn radca prawny nie ma instrumentów aby dowieść, iż jego postawa spełnia normy określone przez przepisy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego czy też ustawy o radcach prawnych.

Przedstawiony we wniosku problem wydaje się być o tyle poważny, że nie stanowi jedynie akademickiego przypadku, a potencjalnie realny dylemat wielu radców prawnych, co do których toczy się postępowanie dyscyplinarne. Chcąc bowiem podjąć obronę własnej osoby muszą ujawnić informacje objęte obowiązkiem tajemnicy zawodowej, narażając się tym samym na kolejny zarzut pogwałcenia zasad etyki radcy prawnego. Co istotne, o ile przepisy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego kategorycznie i jednoznacznie definiują obowiązki członków samorządu radcowskiego, wyznaczając sztywne ramy postępowania radców prawnych, które uznawane są za zgodne z etyką zawodu, to z drugiej strony nie zawierają instrumentów pozwalających na rzeczową i uzasadnioną obronę przed często niesłusznymi zastrzeżeniami, co do sposobu wykonywania przez nich zawodu zaufania publicznego, jakim jest zawód radcy prawnego.

W sytuacji, gdy radca prawny stoi przed dylematem, czy w trakcie sporu z klientem (np. dotyczącym zapłaty za wykonaną pomoc prawną) ujawnić informację bądź też dokumenty objęte tajemnicą, sprawa może dotyczyć sporządzonego projektu pozwu czy opinii prawnej. Załóżmy, że przebieg postępowania sądowego nie pozwala w żaden inny sposób wykazać faktu wykonania pracy niż poprzez ujawnienie treści pozwu czy też opinii przed sądem rozstrzygającym sprawę. Punktem wyjścia dla oceny zachowania radcy prawnego powinien być art. 26 KK w zw. z art. 74¹ RadPrU, zgodnie z którym w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego oraz rozdziałów I–III KK. Powoływany art. 26 § 1–5 KK stanowi, że:

"§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylecia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimukolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa także ten, kto, ratując dobro chronione prawem w warunkach określonych w § 1, poświęca dobro, które nie przedstawia wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego.

§ 3. W razie przekroczenia granic stanu wyższej konieczności, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

§ 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli sprawca poświęca dobro, które ma szczególny obowiązek chronić nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwo osobiste.

§ 5. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy z ciężących na sprawcy obowiązków tylko jeden może być spełniony".

Należy pamiętać, że art. 26 KK nie został wprowadzony z myślą o stosowaniu przy postępowaniach dyscyplinarnych, a ponadto że powoływane przepisy stosujemy odpowiednio. Po pierwsze, z uwagi na brzmienie § 4 mówiącego o tym, że § 2 nie stosuje się w przypadku, gdy sprawca narusza dobro, które ma szczególny obowiązek chronić – albowiem powierzona radcom przez klientów tajemnica z racji przepisów ustawy oraz Kodeksu Etyki Radcy Prawnego powinna być szczególnie chroniona – wspomniany art. 26 § 2 KK nie będzie miał zastosowania w sprawach dyscyplinarnych poświęconych naruszeniu tajemnicy zawodowej. Powyższe oznacza, że dobro ratowane będzie musiało przedstawiać zawsze wartość wyższą niż dobro poświęcone. Nie wystarczy, jak na to pozwala § 2, aby poświęcone dobro nie przedstawiało wartości oczywiście wyższej od dobra ratowanego. Uwzględniając powyższe, należałoby przyjąć następującą zasadę postępowania wyinterpretowaną z art. 26 § 1 KK: nie popełnia przewinienia dyscyplinarnego, kto działa w celu ochrony dobra chronionego

prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego. (cyt. za: Leszek Korczak [w:] T. Scheffler (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz. Wyd. 3, Warszawa 2021 – komentarz do art. 15 teza 12).

3.3. Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych, udzielając odpowiedzi na postawione we wniosku pytanie „*Czy na obecnym etapie działań Rzecznika Dyscyplinarnego (faza ad rem, brak statutu obwinionej) Wnioskodawczyni jest uprawniona, w ramach udzielania wyjaśnień Rzecznikowi dyscyplinarnego, do ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową radcy prawnego?*” wskazuje, że w świetle aktualnie obowiązującego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego radca prawny co do zasady nie jest uprawniony do ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową radcy prawnego w toku prowadzonego postępowania dyscyplinarnego, bądź przed jego wszczęciem a na etapie czynności wyjaśniających rzecznika dyscyplinarnego. Nie oznacza to jednak, że nie ma prawa podjąć obrony przed stawianymi mu zarzutami. Każdy przypadek posądzenia radcy prawnego w ramach postępowania dyscyplinarnego o czyny sprzeczne z zasadami etyki powinien podlegać indywidualnej ocenie, tak jak takiej samej ocenie powinno podlegać postępowanie owego radcy prawnego, który odpierając stawiane mu zarzuty, niejako zmuszony zostaje do ujawnienia informacji, dokumentów objętych tajemnicą zawodową. Pamiętać jednak należy, że decyzja w przedmiocie odstąpienia od zasady określonej w art. 3 ust. 3 ustawy o radcach prawnych tudzież w art. 15 i 16 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego każdorazowo powinna być przez radcę prawnego wnikliwie przemyślana i wyważona, a z pewnością poprzedzona analizą czy nie istnieje możliwość wykazania okoliczności istotnych, bez ryzyka naruszenia obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej. Ujawnienie informacji objętych tajemnicą zawodową w toku prowadzonego postępowania dyscyplinarnego (czy to w fazie ad rem czy ad personam), choć w świetle przepisów Kodeksu Etyki Radcy Prawnego naganne, może być uznane za swoistego rodzaju kontratyp, o ile weryfikacja takiego działania pozwoli na konkluzję, że był to jedyny możliwy sposób na realizację prawa do obrony wynikającego wprost z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

3.4. Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych stoi na stanowisku zgodnym z kształtującym się w doktrynie, iż uzasadniona wydaje się nowelizacja niektórych postanowień Kodeksu Etyki Radcy Prawnego ukierunkowana na utrzymanie jednoznacznych obowiązków związanych z obowiązkiem dochowania tajemnicy zawodowej z jednoczesnym wprowadzeniem ścisłych wyjątków, zapewniających członkom samorządu radcowskiego prawo do realnej obrony przed zarzutami popełnienia deliktów dyscyplinarnych czy też roszczeniami o charakterze cywilnym lub prawno-karnym, bez konieczności

powoływania się na okoliczności wyłączające karną bezprawność czynu i jednoczesnego ryzyka posądzenia o złamanie zasad etyki w czasie realizacji prawa do obrony.

4. Podsumowanie.

A. Nie ulega wątpliwości, iż w świetle treści przepisów art. 3 ust. 3 - 5 ustawy o radcach prawnych radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej, przy czym obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie zaś radca prawny nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.

B. W świetle aktualnie obowiązującego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego radca prawny co do zasady nie jest uprawniony do ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową radcy prawnego.

C. Decyzja w przedmiocie odstąpienia od zasady określonej w art. 3 ust. 3 ustawy o radcach prawnych tudzież w art. 15 i 16 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego każdorazowo powinna być przez radcę prawnego wnikliwie przemyślana i wyważona, a z pewnością poprzedzona analizą czy nie istnieje możliwość wykazania okoliczności istotnych, bez ryzyka naruszenia obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej.

D. Ujawnienie informacji objętych tajemnicą zawodową w toku prowadzonego postępowania dyscyplinarnego (czy to w fazie ad rem czy ad personam), choć w świetle przepisów Kodeksu Etyki Radcy Prawnego naganne, może być uznane za swoistego rodzaju kontratyp, o ile weryfikacja takiego działania pozwoli na konkluzję, że był to jedyny możliwy sposób na realizację prawa do obrony wynikającego wprost z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

Opracowanie:
r.pr. Zbigniew Jacek Minkiewicz

Przewodniczący
Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu
Krajowej Rady Radców Prawnych
r.pr. Ryszard Wilmanowicz